

tt

al  
No  
olt  
iz  
tet  
gát  
me  
r  
hc  
it  
igc  
t,  
má  
nal  
faj  
az  
id  
:ün  
lna  
rőf  
rr  
ne  
aj  
ved  
led  
az  
ba  
reg  
tit

z z z

és  
bá  
nyi  
n sz  
iscsi  
eli l  
ából  
árol  
ah  
a a  
szin  
van  
má  
éál  
ld a  
Dezd  
étez  
zat  
laks  
lunt  
vag  
tols  
hagy  
hája  
na.  
ény  
néz  
arc  
ló  
életég, a színház. A  
elkép. Reményte

KULTÚRA

1994. október 5., szerda

Szégyen a lektűr

A vélemény  
határ:

Halmai Gábor

A csendes magyar forradalom alatt  
esztendeje, 1989 óta folyamato-Szégyen a lektűr  
A frankfurti  
könyvvásárrólA nevek ugyanazok, csak a  
helyezések változnak időn-  
ként. John Grisham, Jostein

## A kultúra romjai között

Beszélgetés Kárpáti Péterrel

Aki kellő figyelemmel követ egy művészt, az a személyes találko-  
zásakor rendszerint könnyedén ráismer. Négy színműve - a Szin-  
nap is nyúlt. Nem tudatosan, hiszen jellegű volt a pályázat, de  
gápir, végülomás, Az ismeretlen katonai, az Ut végre a folyó és

Dési András

A véleményszabadság  
határai

Halmai Gábor könyvéről

A csendes magyar forradalom alapon csoportosíthatók, hogy  
esztendeje, 1989 óta folyamato- milyen érdekekre hivatkozva  
san az alkotmányjogászok éveit kerül sor rájuk. A nyugati jogi  
éljük. Az elhúzódo alkotmányo- szabályozás és joggyakorlat pél-  
zasi folyamat, az elejtett, majd dái azt mutatják, fejtegeti a kö-  
újra felvett alkotmányozási ter- tet, hogy a védendő érdekeknek  
vek, az élénk közjogi viták négy csoportja ismerhető fel: az  
mind-mind felértékelik a kor- állam érdekei, a társadalom egé-  
rábban szárazan unalmasnak szének érdekei, egyes társadalmi  
gondolt alkotmányjogász szak- csoportok érdekei, illetve az  
ma képviselőinek tevékenységé- egyéni érdekek. A vélemény sza-  
gét. Az alkotmányjogász ma badsága eszerint tehát akkor  
megvalósíthatja minden értele- korlátozható, ha az az állambiz-  
miségi örök álmát: megérheti, tonságot veszélyezteti, a közren-  
hogy eszméi társadalmi való- det-közkerkölcöt támadja, faji,  
sággá váljanak. etnikai, vallási, nemi csoportokA fiatal jogtudós, Halmai Gá- ellen kelt gyűlöletet vagy pedig  
bor most mindenesetre kitűnően az egyéni becsületet sérti meg.  
időzített. Négy évvel ezelőtti, Hogy a határokat az egyes  
szintén fontos könyve, *Az egy- esetekben hol lehet megvoni,  
esülés szabadsága* éppen elkésett: azon múlik, hogyan igyekszünk  
mire napvilágot látott, már elkészült az egyesülési törvény igazolni a véleményszabadsá-  
got. A kérdés itt az, hogy milyen  
meg a párttörvény. Idei monog- alapon van jogunk vélemé-  
ráfiája, *A véleményszabadság nyunk szabad kifejezéséhez.*  
*határai* a legalkalmasabb idő- A véleményt csupán társadalmi  
ben érkezett: a nehezen születő hasznossága okán illeti meg vé-  
médiatörvény kidolgozásának delem, vagy attól függetlenül is?  
finisere került a könyvesboltok- Az első esetben „instrumentá-  
ba. A saját ügyei benne vannak lis” igazolásról, a második eset-  
hát a levegőben, a mű így fontos ben „konstitutív” igazolásról  
adalek lehet az aktuális vitában. van szó. Az instrumentális igá-  
zolás szerint tehát a vélemény-  
A cím a lehető legpontosabb, szabadság eszköz csupán: ahhoz  
a kötet valójában azt a kérdést segít hozzá, hogy a különböző  
járja körül, hogy hol vannak a gondolatok hozzájáruljanak a  
véleményszabadság határai. A társadalmi problémák megoldá-  
vélemény szabad kifejezése sához, elősegítsék az igazság ki-  
nyilvánulóan fundamentális derítését. A konstitutív igazolás  
politikai szabadságjog. Ha való- szerint viszont a véleményszab-  
ban érvényesül azonban, termé- adtság önérték: a hozzá való jo-  
zetesen nem csupán a szabad- got nemcsak következményei  
ság barátai jutnak szóhoz általa: támasztják alá, hanem önmaga-  
a szabadság ellenségei is. De va- ban a mindenkit megillető mo-  
jon mekkora lehet a vélemény- rális autonómia.  
szabadság ára, hol húzódnak a  
tolerancia határai, meddig ter-  
jedhet a szabadság?A magyar alkotmányos jogál-  
lam még óvodáskorú csupán, a  
dilemmát felvető jogvitákban  
azonban már nem szűkölködik.  
Számos ügy juthat az eszünkbe,  
olyan is, amely egyetértésünk-  
kel, olyan is, amely ellen-  
érzésünkkel találkozott. Bünte-  
tőeljárás indult fasisztoid heti-  
és hávilapszerkesztő, antiszemi-  
ta fércműszerző és a nyilasokat  
mentető emlékiratíró ellen.  
De perbe fogták a transzavant-  
gárd folyóirat szerkesztőjét,  
mert szentségtörőnek minősítet-  
ték lapjának borítóját, és bepe-  
relették az ismert politológust,  
mert korrupcióval vádolta a  
kormányt. Hol vannak tehát a  
véleményszabadság határai?A kötet szerzője három lépés-  
ben fogalmazza meg a választ.  
Előbb a kérdés szabályozásának  
és joggyakorlatának lényeges  
modelljeit ismerteti: az egyesült  
államokbeli, a német és a nem-  
zetközi jogi megoldást. Azután a  
kifejezés szabadságával szemben  
védelemben vett érdekeket veszi  
szemügyre. Végül pedig a véle-  
ményszabadság elvi igazolásá-  
nak lehetséges modelljeit fogal-  
mazza meg. Az első szint érteke-  
lése szaktanulmányba kívánko-  
zik, itt elég annyi, hogy a nyugati  
joganyag és joggyakorlat  
összefoglalása imponálóan, az  
amerikai fejlemények elemzése  
pedig egyenesen úttörőnek lát-  
szik. A második és a harmadik  
szint elemzéseire azonban érde-  
mes egy-egy pillantást vetnünk.A kifejezés szabadságának  
különböző korlátozásai azon az  
alapon csoportosíthatók, hogy  
milyen érdekekre hivatkozva  
kerül sor rájuk. A nyugati jogi  
szabályozás és joggyakorlat pél-  
dái azt mutatják, fejtegeti a kö-  
tet, hogy a védendő érdekeknek  
négy csoportja ismerhető fel: az  
állam érdekei, a társadalom egé-  
szének érdekei, egyes társadalmi  
csoportok érdekei, illetve az  
egyéni érdekek. A vélemény sza-  
badsága eszerint tehát akkor  
korlátozható, ha az az állambiz-  
tonságot veszélyezteti, a közren-  
det-közkerkölcöt támadja, faji,  
etnikai, vallási, nemi csoportok  
ellen kelt gyűlöletet vagy pedig  
az egyéni becsületet sérti meg.  
Hogy a határokat az egyes  
esetekben hol lehet megvoni,  
azon múlik, hogyan igyekszünk  
igazolni a véleményszabadsá-  
got. A kérdés itt az, hogy milyen  
alapon van jogunk vélemé-  
nyunk szabad kifejezéséhez.  
A véleményt csupán társadalmi  
hasznossága okán illeti meg vé-  
delem, vagy attól függetlenül is?  
Az első esetben „instrumentá-  
lis” igazolásról, a második eset-  
ben „konstitutív” igazolásról  
van szó. Az instrumentális igá-  
zolás szerint tehát a vélemény-  
szabadság eszköz csupán: ahhoz  
segít hozzá, hogy a különböző  
gondolatok hozzájáruljanak a  
társadalmi problémák megoldá-  
sához, elősegítsék az igazság ki-  
derítését. A konstitutív igazolás  
szerint viszont a véleményszab-  
adtság önérték: a hozzá való jo-  
got nemcsak következményei  
támasztják alá, hanem önmaga-  
ban a mindenkit megillető mo-  
rális autonómia.  
Halmai álláspontja egyértel-  
mű: a két megoldás közül egyér-  
telműen a második mellett sza-  
vaz. Finom elemzéssel bizonyít-  
ja: az instrumentális elemzés ki-  
indulópontja hibás, ezért nem  
képes átfogni a véleményszab-  
adság összes védelemre érde-  
mes vonatkozását. A megoldás  
tehát a konstitutív igazolás.  
A kifejezés korlátozása nem ala-  
pulhat valamiféle tartalmi vizs-  
gálaton. Csakis akkor indokol-  
ható, „ha az mások morális jo-  
gainak erősebb sérelmét erede-  
ményezi, vagy legalábbis alapos  
ok van annak feltételezésére,  
hogy ilyen következményre ve-  
zet. Ha tehát a szólas nagyobb  
potenciális hátrányokat okoz  
másoknak, mint amekkora sé-  
relmet jelent az elhallgatás,  
akkor igazolható a korlátozás.”  
Hogy ez konkrétan mit jelent,  
azt azonban csak politikai-jog-  
alkotói (illetve később: jogalkal-  
mazói) döntés határozhatja  
meg. A vélemények ugyanis nem  
önmagukban állnak: társadalmi  
kontextusban jelennek meg.  
Egy uszító kijelentés hatása  
azon is múlik, hogy hol hangzik  
el. Hogy szabadon megenged-  
jük-e, attól függ, milyen erőnek  
ítéljük vele szemben a demokra-  
tikus ellenállást. A formális ér-  
velést tartalmi döntésnek kell  
megelőznie tehát.  
A jogtudós itt megáll. Beszá-  
molt a szabályozási megoldá-  
sokról, megfogalmazta az elmé-  
leti lehetőségeket és javaslato-  
kat tett. A döntés már a politi-  
kusok és a gyakorló jogászok  
dolga.

Percz László